

עטרת עטרת

לע"נ הגה"צ ר' יחזקאל אליהו בהגה"צ ר' יהושע הורוביץ זצ"ללה"ה

עטרת ראשינו

ממשנתו של הרב אב"ד שליט"א

מי שעדיין לא התפלל שחרית של שבת האם יכול לברך לקדש ולברך בופה"ג ולהוציא המחוייב בקידוש

דלא מהא דקדיל"ל דאין מחוסר זמן לבו ביום, והראינו לברכי הרה"י ענגיל ז"ל בלקח טוב כללו י"א אות נ"ד הגמון הי"ב להסתייגות דאין מחוסר זמן לבו ביום, מחשב א"ו מחוייב מקדוש מסת כחב בבבוקר ויום ה"ד יע"ש.

והנה הגרעיק"ל ז"ל בגליון לשו"ע א"ח סי' רס"ו אות א' וסתפק באחד שלא איקבל עליו עדיין שבת האם יכול לעיל, דאם להרמב"ם ז"ל סני בהוכח בקשה אחת, ואם כבר הוכיח בקשה אחת הרה"ו חייב דרבנן ושוב יור' מותר לאכול קודם התפילה, אמנם לדברינו השתא הא ליתא, דזה מחשב איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ל.

ומדאת' ב"ע"ה להכי, נמצא דאם ננקוט דאכילה פחות מכזית מותר קודם התפילה א"כ ה"ה שתייה פחות מרביעית, ולפי"ו בנד"ד שפיר יכול לשתות מעט מכוס של ברכות המנחה ז"ל הג"ל הוי לרדין דקדיל"ל כדעת הרמב"ן ז"ל (הכרמ"ב דל פי"ב פ"ק פ"ק) תפילה דרבנן מותר לאכול פחות מכזית, אמנם המשנה ברורה ז"ל בס"ל פ"ט סק"א דגם להלכה המכירה פחות מכזית איסור יוצא דבריי הרמב"ם ז"ל הג"ל.

והנה לדעת בע"ה ז"ל דאסור לו לשתות יין א"כ מעט קודם התפילה, יש להסתפק האם יכול בע"כ לברך בזה פרי הגפן ויכוין בזה להוציא את אלו שלא התפללו בחובת קידוש, ואע"ג דהמברך עצמו אינו יוצא בזה ידי קידוש דהא עדיין לא התפלל, מ"מ לא בקידוש איכא דינא עדרבות, וכשם שיצא מחוייב ה"ה מי שאינו מתכוין לצאת בקידוש יכול להוציא את חבריו שחייב בקידוש.

והנה יש לעורר בזה ספק גדול ולא מצאתי מי שעיוור בזה. הנה התוס' ביבמות י"ד א' ד"ה כ"י, כתבו בשם הירושלמי דרבין י"ד שנמצא בכרז ביום ס"ו באופן שלא נתייב בפורים דט"ו אינו יכול להוציא בקריאת מגילה את ב"ו דהוי אינו מחוייב בדבר יע"ש, ומוכח דאע"ג דחייב בעיקר מצות פורים מ"מ כיון דהשתא אינו חייב נחשב כאינו מחוייב בדבר.

והשתא לפי"ו יש להסתפק, ובתקדים דברי תוס' ז"ל בא"ח סי' רפ"ב בשם אביו הרא"ש ז"ל דקודים תפילת שחרית נשבת מותר לשתות מים עדיין לא הגיע זמן חיוב קידוש צדקין לקדש רק במקום סעודה ואסור לשתות קודם התפילה יע"ש וכן פסק מרן האחרון ז"ל שם ס"ו ומדברייה ז"ל נראה דאין לו איסור להאחר גרידא אלא תקנת חז"ל לקדש בבוקר הוי רק לאחר תפילה ולקדש.

והשתא לפי"ו ח"ל מן הדין דאדם שעומד בשבת בבוקר קודם התפילה לא יכול להוציא את המחוייב בקידוש, דכיון דבני דידו לא מטי' זמן חיובא קידוש הוי"ל אינו מחוייב בדבר וכדברי התוס' ביבמות הנ"ל.

או ידלמא ע"כ לא קאמרו תיבמות אב"כ אל' כ"י מים וכהניא דמגילת דבן עיר אינו חייב ביום ס"ו וכן כיון אינו חייב ביום י"ד, אבל בגי' קידוש המברך חייב מן קידוש חיים, נתייב דאכתי לא מטי' זמן חיוב מ"מ כיון דעדין להתחייב היום שפיר נחשב כמחוייב בדבר, וסעד לפניו עתה מצות קידוש.

לזה מהא דקדיל"ל דאין מחוסר זמן לבו ביום, והראינו לברכי הרה"י ענגיל ז"ל בלקח טוב כללו י"א אות נ"ד הגמון הי"ב להסתייגות דאין מחוסר זמן לבו ביום, מחשב א"ו מחוייב מקדוש מסת כחב בבבוקר ויום ה"ד יע"ש.

והנה הגרעיק"ל ז"ל בגליון לשו"ע א"ח סי' רס"ו אות א' וסתפק באחד שלא איקבל עליו עדיין שבת האם יכול לעיל, דאם להרמב"ם ז"ל סני בהוכח בקשה אחת, ואם כבר הוכיח בקשה אחת הרה"ו חייב דרבנן ושוב יור' מותר לאכול קודם התפילה, אמנם לדברינו השתא הא ליתא, דזה מחשב איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ל.

ומדאת' ב"ע"ה להכי, נמצא דאם ננקוט דאכילה פחות מכזית מותר קודם התפילה א"כ ה"ה שתייה פחות מרביעית, ולפי"ו בנד"ד שפיר יכול לשתות מעט מכוס של ברכות המנחה ז"ל הג"ל הוי לרדין דקדיל"ל כדעת הרמב"ן ז"ל (הכרמ"ב דל פי"ב פ"ק פ"ק) תפילה דרבנן מותר לאכול פחות מכזית, אמנם המשנה ברורה ז"ל בס"ל פ"ט סק"א דגם להלכה המכירה פחות מכזית איסור יוצא דבריי הרמב"ם ז"ל הג"ל.

והנה לדעת בע"ה ז"ל דאסור לו לשתות יין א"כ מעט קודם התפילה, יש להסתפק האם יכול בע"כ לברך בזה פרי הגפן ויכוין בזה להוציא את אלו שלא התפללו בחובת קידוש, ואע"ג דהמברך עצמו אינו יוצא בזה ידי קידוש דהא עדיין לא התפלל, מ"מ לא בקידוש איכא דינא עדרבות, וכשם שיצא מחוייב ה"ה מי שאינו מתכוין לצאת בקידוש יכול להוציא את חבריו שחייב בקידוש.

והנה יש לעורר בזה ספק גדול ולא מצאתי מי שעיוור בזה. הנה התוס' ביבמות י"ד א' ד"ה כ"י, כתבו בשם הירושלמי דרבין י"ד שנמצא בכרז ביום ס"ו באופן שלא נתייב בפורים דט"ו אינו יכול להוציא בקריאת מגילה את ב"ו דהוי אינו מחוייב בדבר יע"ש, ומוכח דאע"ג דחייב בעיקר מצות פורים מ"מ כיון דהשתא אינו חייב נחשב כאינו מחוייב בדבר.

והשתא לפי"ו יש להסתפק, ובתקדים דברי תוס' ז"ל בא"ח סי' רפ"ב בשם אביו הרא"ש ז"ל דקודים תפילת שחרית נשבת מותר לשתות מים עדיין לא הגיע זמן חיוב קידוש צדקין לקדש רק במקום סעודה ואסור לשתות קודם התפילה יע"ש וכן פסק מרן האחרון ז"ל שם ס"ו ומדברייה ז"ל נראה דאין לו איסור להאחר גרידא אלא תקנת חז"ל לקדש בבוקר הוי רק לאחר תפילה ולקדש.

והשתא לפי"ו ח"ל מן הדין דאדם שעומד בשבת בבוקר קודם התפילה לא יכול להוציא את המחוייב בקידוש, דכיון דבני דידו לא מטי' זמן חיובא קידוש הוי"ל אינו מחוייב בדבר וכדברי התוס' ביבמות הנ"ל.

או ידלמא ע"כ לא קאמרו תיבמות אב"כ אל' כ"י מים וכהניא דמגילת דבן עיר אינו חייב ביום ס"ו וכן כיון אינו חייב ביום י"ד, אבל בגי' קידוש המברך חייב מן קידוש חיים, נתייב דאכתי לא מטי' זמן חיוב מ"מ כיון דעדין להתחייב היום שפיר נחשב כמחוייב בדבר, וסעד לפניו עתה מצות קידוש.

והנה יש לעורר בזה ספק גדול ולא מצאתי מי שעיוור בזה. הנה התוס' ביבמות י"ד א' ד"ה כ"י, כתבו בשם הירושלמי דרבין י"ד שנמצא בכרז ביום ס"ו באופן שלא נתייב בפורים דט"ו אינו יכול להוציא בקריאת מגילה את ב"ו דהוי אינו מחוייב בדבר יע"ש, ומוכח דאע"ג דחייב בעיקר מצות פורים מ"מ כיון דהשתא אינו חייב נחשב כאינו מחוייב בדבר.

והשתא לפי"ו יש להסתפק, ובתקדים דברי תוס' ז"ל בא"ח סי' רפ"ב בשם אביו הרא"ש ז"ל דקודים תפילת שחרית נשבת מותר לשתות מים עדיין לא הגיע זמן חיוב קידוש צדקין לקדש רק במקום סעודה ואסור לשתות קודם התפילה יע"ש וכן פסק מרן האחרון ז"ל שם ס"ו ומדברייה ז"ל נראה דאין לו איסור להאחר גרידא אלא תקנת חז"ל לקדש בבוקר הוי רק לאחר תפילה ולקדש.

עטרת זקנים

לקוטי נפלאים מחותנת רחוק מרוקוב וע"ע

ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב

וירא אליו ד' בו'. ופירש רש"י ז"ל, יום שליש למילתו ה" ובא הקב"ה ושאל בשלמו.

נראה בדרך רמז, שהתורה הקדושה מלמדת את האדם בכל ירידך את בני דרך הרע לשלוח אותם לבתי ספר שלמים ללמוד לשונות עברם, ולא כמו שאומרים האפיקורסים אשר דרן טוב הוא אך ללמד בניהם בבתי ספר שלהם ועו"י ימצאו חן בעיני העמים ואדונים, ומוציאים דבם על הת"ח העוסקים בתורה ואומרים את בני דרך התורה אך עניות בזה ושפלות יהלכנו כי תמיד חסרי לחם הם, וגם אומרים שבתחדי תורה של תיקנות ברת בן תורה הוא אומר לבתי מונרך בבתי ספר שלהם ועו"י ומלמדים יחולא למוציא אותם להם. ע"כ התורה הוזהרה לנו שלא ישמע להם וירחיק מדבריהם ותלכותיהם כמטשו

קשות, ותר"ק תשמוזר עליו נמל בעל ותשפיע לנו כל טוב, כי אם אין תורה אין קמה, וכמו שרמזנו בנוסח הושענא הושענא לומדת יראתך ומורשת לחי, יע"ש.

והנה וירא אליו ד' באב"י מרמז והוא יושב פתח האהל כחם היום, היינו הגם שיש חסד גדול, עכ"ז יושב באהלה של תורה ולא חשב אברהם שיקיף לו הרחי והאוויר. ובפניו פירשו מאמרם ז"ל, הרוצה שיתקיים נכסיו ע"כ ע"כ דר"ק קדימא לדרי דר"י, שאומר אר"י במ"ד (ה"ט, כ"ח, ר"מ) אשר אל המחזיקים עצמם כבורות ד' וילמדו בניהם בתוך החרות, ויבא החרדה ורפואתם ממ' ג, ועל לאד"א. וזו דקדימא לדרי דר"י, ויתקיימו נכסיו ויצליח בכל אשר יפנה.

וזו פירש רש"י ז"ל, ובא הקב"ה ושאל בשלמו, היינו הגם שלמד תורה שכתבת ושבעי, עכ"ז תשפיע לו הקב"ה עושר רב, כי הפרנסה נקראת שלום, כמאמרם ז"ל משלשם שערי מנאך ורמי תנינא ביהנא (ב"מ ט"ו). וכאשר בא הקב"ה ושאל בשלמו תשפיע לו טוב עד בלי די, ונתן עוד לאורנים לאותן שלשלוש בלבשו ומבגשו נכריים וחסרי לחם ולא הורעים להם מבלשיתם כשל נכרים, בכדי להראותם אשר דבריהם הוא והכל, שאומרים שיקיף הקב"ה ושון העמים יתנו להם צרכיהם, רק אדרבה, וכן ועושר בביתו של ת"ח. וזו וירא והנה שלשה אנשים, כדמות ערביים מבלבשי עברם, והוי מחוסרי לחם, ובארהם באינו ע"ה נתן להם פת לחם ומשקן מים. ומזה ילמד דאם אשר לא כדברי האפיקורסים, אך עיקר לעסוק בתורת ד' תמימה ודורשי ד' לא יחסרו כל טוב.

בענין אשה ענינה צרה באורחים

בגמרא (פ"ה ט"ז) אמר קמה והיא אמרה סלת, מכאן שאשה ענינה צרה באורחים. והוא פ"ה.

הן אמת שאין בגמ' שלפנינו פירושה היא בחיפוף, אמנם אולי גרסתה הקדמונים, והנה בפשטו הוא, שיהיה אשה סובב הלך על שאר נשים, היינו, אשר דווקא שרת היתה אוהבת לאורחים, אלא שאשה אחת ענינה צרה באורחים, אך זה ע"ה קשה, מהיכן מובט, דלמא גם לא נשים אוהבות האורחים, וכבר כתב בעש"ט ז"ל משל לה, ע"כ שנתן זה בה בקרא, ובדואר הוא דבר חידוש, עיין בדבריו הקדושים (עין

ב"ר ש"א, ודבריו ר"ה ז"ל).

ולדכונן מכאן בדרך אורחים, אינו מוכח היטב שאר נשים ענינן צרות באורחים, כי הנה אשה בוורה בהא דשמנתינא שבאמר (מ"ג פ"ג ט"ז) ויש שם גדולה, שהיתה גדולה במעשיה הטובים משאר נשים גדולא, ומכאן שאר נשים שהיו האורחים, נשים שהיו האורחים, נשים גדולא דהשם מוכח שפיר שיש יחולק בין שונמית לשאר נשים, כיון דכתיב 'גדולה', עכ"ז קשה, דלמא גם שאר נשים אינן שונאות האורחים, והא דכתיב שהיתה גדולה, היא מחמת דכתיב ותחוב לו לאכול לחם, ואלו היא היתה מקומת לקומת האורח, ולא בעלה, על כן בהא דיהיה גדולה משאר נשים, כי שאר נשים אוהבות את האורחים כמו גדולה, ולא יתיר נכבליה, אבל שיהא מוכח שאר שורות שונאות האורחים, מהיכן מוכח.

אמנם, אין כוונתו באכא שרה אשר שהיא היתה אוהבת את האורחים יותר מבעלת, שהרי היא אמרה סלת, ועכ"ז לא עשהה כדאת שתתה היא מקדמת להכנסת האורח. ובדואר היא משום שאין לה מדרך אצל, כי הבעל והמושל בביתו, ומה שהשונמית עשהה זאת, הוא על כרחך כמבואר בוורה שם, שאר היה הבעל בביתו. או כן למה נאמר גדולה, ולא מה שהוקדמה לקראתה היא מחמת שלא היה זה הבעל בביתו. ואלו היא מוכח שאר נשים שונאות, דלמא גם מהם אוהבות, אך שותת לבעליה. נמצא על פי שמירה סלת, מוכח שפיר בהא דשמנתינא אשר נשים אוהבות שונאות אורחים, ומכאן הוא סיוע להחם, ועל ידי שניהם מוכח הדבר שפיר.

(אמרי יעקב)

תמצית העולה מהדברים
עובדא הוי באחד שלא התפלל שחרית של שבת וכיבדוהו בברכות המילה ונסתפקתו אם יכול לברך בופה"ג, ולברך ולהוציא מי שיכול לשתות וכדאשכחן ונסתפקתו לא שייך דאל כל המשתתפים לקידוש עדיין.
[ב] יש לדון דיוכל לברך ולשתות קימעה, דיש להסתפק באיסור לאכול קודם התפילה האם הם פחות מכזית אסור, והרמב"ם ז"ל כ' דגם טעימה אסור.
[ג] והמנחה ז"ל כ' דיל' הרמב"ם ז"ל לטעימה אילו ז"ל חז"ל דחובת תפילה דאורייתא ונימא דהאיסור לאכול קודם התפילה הוי איסור תורה וא"כ חצי שיעור נמי אסור, אבל להרמב"ן ז"ל דחייב תפילה הוי מדרבנן ז"ל האיסור לאכול קודם תפילה הוי דרבנן ונחצי שיעור מותר.
[ד] ולהלכה מצייני דעת החו"י ז"ל פחות מכזית מותר, ומצאתי דכ"כ במקד"י ז"ל בחי' לברכות, אמנם המ"ב ז"ל כ' דאפי' טעימה אסור.
[ה] יש לדון דיוכל לברך בופה"ג ויכוין בזה להוציא את המחוייב בקידוש והמברך לא התפלל ואינו יכול לקדש עתה מ"מ משום דינא דיצא מצויא יוכל להוציא את המחוייב.
[ו] יש להסתפק פנפנא, למא דכ' התוס' ביבמות דבן כרז אינו יכול להוציא בן עיר דהוי"ל אינו מחוייב בדבר אע"ג דחייב במצות פורים, א"כ ה"ג מי שעדיין לא התפלל שחרית דכ' תוס' ז"ל דמותר לשתות מים עדיין לא הגיע זמן חיוב קידוש הוי"ל דלא יתעב כאינו מחוייב בדבר וליכא ערבות.
[ז] מיהו ז"ל דכיון דאין תפילה הוי דרבנן ונחצי שיעור מותר.
מחוסר זמן לבו ביום.
[ח] וז"ל דמסתברת דאם אחד קידש בשבונג וסעד קודם התפילה יצא א"כ י"ד"ה ומכח דבעצמא הוי מן הראוי לקדש א"כ שפיר נחשב כמחוייב בדבר, והא דכ"כ תוס' ז"ל דלא הגיע זמן קידוש כונתו ז"ל מדמיה' מותר לטעום דאינו עומד לפני עתה מצות קידוש.

פרשת וירא

ולשרה אמר הנה נתתי אלך כסף לאחריך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך, ואת כל ונוכחתי (כו.טו). יש לדקדק במה דקרי ליה אחיך, והלא סיבת חזרתה לאברהם, הוא מצד היותה אשת האיש. והנה דעת רוב הראשונים דנתינת האלף כסף היתה לאחר שהחזיר את שרה [ועי' ברמב"ן שאלף כסף הוא שווי הצאן והבקר והעבדים המזכירים פי'ד]. אולם הרשב"ם כתב וז"ל, הנה בקנחתי אותך בתחילה לא באונס ולא בכח, אלא כמנהג נישואין שהרי נתתי מהר ומתן אלף כסף לאחריך כו', ולא זהו מתן של צאן ובקר שנתן אבימלך לאברהם בכסוף אלא קודם שהביאה אל ביתו. ולדברי הרשב"ם נראה, שהרי כשנתן את הכסף עדיין חשבה כאחיה בלבד. והנה בעיקר מה שאמר אברהם לאבימלך 'וגם אמנה אחותי בת אבי', צ"ב, דסו"ס אינו נוגע לאישות, ועדיין יכול לבוא לידי משכול. ויש לבאר, דאנו מוצאין דאברהם לקח אתה ממשפחתו ליצחק, ונמצא שאף קורבת האישות דיליה יסודה מקורבת האחות. [ועי' גיטין ז'. שמא יחפה על על בת אחותו]. ואפשר לדכ"ן קאמר אבימלך "אחריך". ועי' בפירושו הראש דאבימלך אמר כן דרך תוכחה, דרק לפני בני הבית - לכל אשר אתך, יש לקרואו אחיך, אולם את כל ונוכחתי - בפני כל העולם תקחי תוכחה ומוסר שלא

וימפל

וירא אליו ה' א"ר חנינא יום שלישי למילתו היה. במאמר שלפנינו נזכר במנהג קצת שכוח הקשור לברית מילה. כתוב בספר מנהגי מהרי"ל (מנהגי ברית מילה אות כד), פעם אחת היה מהרי"ל סג"ל סודיק ולא היה שם מפה ללפף בה רגלי הילד אחר המילה שלא יתקלקל המילה. וצוה הרב הנ"ל להוציא מפה שגולליו בה הס"ת, וללפף בה רגלי הילד. ואמר שגם יריעה של ס"ת מותר ללפף בגופה בכה"ג משום סכנת נפשות. ואמר דלא נפגם קדושת המפה בכך, אך יטהרנה אח"כ מן הדם ויחזירנה לס"ת, וייתן דבר לצדקה שלא ליהנות מן ההקדש בהנא.

מעשה זה היה בסיס למנהג שהיה נפוץ באשכנז הוא מנהג ה'וימפל'. ה'וימפל' הוא החיתול בו כרכו את הרך הנוול בשעת הברית. לאחר הברית היתה אם התינוק רוקמת על החיתול את שמו של התינוק בצירוף עיטורים או פסוקים לברכה. את הוימפל היו מביאים לביהכ"ס ושם היה משמש כחגורה לספר תורה. וכך כתב במנהגי וורמיישא לר' יוזפא שמש, עושין מן היודש ווינדל [היינו החיתול של המילה] אחר השליש מילה הווימפל. וכותבין עליה חתימות הילד כאשר קוראין אותו בתורה, גם יום הלידה ובאיזו חודש שנוולד גם איזו שנה שנוולד, וציריין בתוכה מזל של אותו חודש. יש בידינו עדות על ה'וימפל' שעשו לרבינו עקיבא אייגר צ"ל כן כתוב שם: הילד עקיבא בן הר"ר משה וגי' שנוולד במז"ט יום ה' ר"ח מרחשוון תקכ"ב לפ"ק ה' יזכה לגדל אותו לתורה לחופה ולמעש"ט אמן. וגם רקומים בה ציורים על כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי וציורי ארבעתן.

מנהגים שונים היו בהבאת ה'וימפל' לביהכ"ס. במנהגי וורמיישא כתב ובשחרית בשבת ההוא [היה השבת הראשונה שהיוולדת יוצאת מביתה לילך לביהכ"ס] חיוב הוא לקרא לבעל היולדת לס"ת ועושין לו שני משברך חד לגר לטרא שעה. ובעת שהוא עומד עדיין פני הס"ת, אשתו משלחת לו הווימפל, כי פה משמין הווימפל בבית הנכנסת תכף בשבת שהיוולדת יוצאת מביתה לבית הנכנסת. ואין מנכסין פה שום ווימפל לעולם מפני דם המילה שהתכוה.

על מנת אחר קראתי בספר היובל לקהילת חברת אהבת תורה בחיפה: בהגיע הילד לגיל שלש שנים, האב מגיע עם בנו לבית הנכנסת והבן מוסר את המפה לידי הגבאי או למי שמכובד בגלילה. בדרך כלל קבל האב את מצות הגלילה, ועשה אותה בעזרת בנו וכו'. בחגיגת הבר מצוה של הילד בבית הנכנסת, כורכים את ספר התורה שאלי מתכבד הנער לעלות במפה הנושאת את שמו. בחלק מהקהילות, וכן בבית הנכנסת שלנו, מיידי שבוע כורכים ספרי התורה שבשימוש באבנטי נערים וחברי הקהילה שנוולדו בשבוע זה. המפות מסודרות במגרות לפי חדשי השנה ומדי שבוע מחליפים אותן. הוימפלים היו גם רשימת שמות של חברי הקהילה. חברים שעזבו, היו מהם שהיו לוקחים עמם את ה'מפות' שלהם ששמשו להם כסגולה לרפואה. כאשר הילד חלה הביאו את הוימפל שלו לביתו ושמוהו למראשותיו. וסיפר לי ידידי מתושבי השכונה שליט"א, שאביו היה בילדותו מתפלל בית הנכנסת הנ"ל, ומשנתמעט מתפללי ביהכ"ס הוותיקים והקהילה התפרקה, חולקו הוימפלים לבעליהם. ועוד סיפר לי ידידי הנ"ל, שבבית אביו שמורים ווימפלים מאבות המשפחה, סבו ואבי סבו.

עטרת הסידים

ממשנת החסידות על פרשת השבוע

"זריזות והתאמצות במלחמת היצר כדרך היצר עצמו, ובמיוחד בשמירת הפה והלשון ובהתחזקות בג' עמודים תורה עבודה גמילות חסדים - במחשבה דיבור ומעשה" מלחמת היצר במשנת רביה"ק מראפשיץ זי"ע - זרע קודש על פרשת השבוע

עומד עליהם על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות פ"א מ"ב), והם נגד מחשבה דיבור מעשה, שהתורה צריך ללמוד בדיבור כמו שנאמר (משלי ד. כב) כי חיים הם למוציאים, ואמרו חז"ל (עירובין נד.) למוציאים בפה, עבודה אמרו חז"ל (תענית ב.) איזה עבודה בשלב זו תפלה, נמצא שעבודה בחינת מחשבה, גמילות חסדים במעשה, והם נגד מדות ג' אבות, אברהם יצחק ויעקב, אהבה ויראה והתפארות, אהבה בחינת גמילות חסדים, חסד הוא אהבה מדת אברהם, עבודה בלב בחינת יראה מדת יצחק (עבוד את ה' ביראה, פירוש' בברכות לו. תפילה שהיא לנו במקום עבודה עשו תפילה ביראה), והתפארות מדת יעקב הוא נגד תורה, שהתורה הוא תפארת ולעשה ולתפארת לו מן האדם, וגם התורה כלולה ב' דברות, ויעקב הוא רומז 'עקב', ב' דברות שבהם קע"ב תיבות, אותיות יעקב.

והנה אמרו חז"ל (הור"ק ח"ג מה) שג' בחינות הם, יש שנקרא 'אדם' הוא מדריגה מעולה, ויש שנקרא 'איש' גם זה מעולה, ויש בחינה שנקרא 'אנוש', שמורה על שהוא מדריגה פחותה, וזהו שאמר: וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, שכשרואה אדם שבכל הג' בחינות תורה ועבודה וגמילות חסדים, ומחשבה דיבור ומעשה, ואהבה ויראה והתפארות, בכל אחד מה' אלו, הוא בבחינת אנוש - מדריגה פחותה, שאין יכול ללמוד ולהתפלל ולעשות גמילות חסדים ומצוות, כי היצר הרע כורה מכשולים תחתיו לבטלו מכל הנ"ל, וכשבא לעשות מצוה או להתפלל מבלבלו בפניות ומחשבות זרות, וזהו שרמז ב'מ"ט של 'והנה שלשה אנשים' נצבים עליו הוא ר"ת 'אנוש', כנ"ל שבכל הג' בחינות הנ"ל הוא בבחינת אנוש, ואמר הכותב התקנה לאיש הזה: וירא וירץ לקראתם, שילחם מלחמת היצר ביראות, וזהו: וירץ לקראתם, (ל"ע אגרא דכלה בפסוק זה) להתנגדות למדות פחותות ומגונות שבו, שעל ידם נקרא בכל ג' בחינות, אנוש, רק רוצה לבטל זה ולחם לקראתם של כוחות הטרא אשרא שעושים לו קילקול בג' ענינים הנ"ל. וישתחו ארצה, שיעקר תיקון החטא הוא על ידי הכנעה גדולה, השתחוותה מורה על הכנעה.

ויאמר כו' אל נא תעבור מעל עבדך. כי נ'א הוא לשון תפלה (בכרית ט. ועוד), על דרך שפירש הרב מלובלין בפרשה זאת על פסוק (בראשית י. יז) אל נא אחי תרעו, שאם אל נא, שאין יכול להתפלל, התקנה: אחי תרעו להתחבר לכל ישראל, וכשמתברר על כל ישראל אז טוב לו לתפלה. וכן הפירוש כאן: אל נא תעבור מעל עבדך, כאילו היה כתיב, נא אל תעבור, ש'נא' היינו התפלה, אל תעבור מעל עבדך, שע"כפ' תניח לי להתפלל כראוי ולא לבלבל אותי במחשבות זרות.

ורחצו רגליכם, שירחץ ויטהר הרגילות שלו שיהיה רגיל לטוב, ולא כמו שהיה רגיל מקודם בדיבורים אסורים, והשננו תחת העץ, התורה הקראת עץ חיים (משלי יח) להשען תחת עץ התורה לעסוק בתורה תמיד ולדבר דברי אמת תמיד, לא דיבורים אסורים אחד בפה ואחד בלב (עי' ב"מ פ"ט), רק השמע לאזניך מה שאתה מוציא בפיו, כי אוזן גימטריא שם ס"ג ע"ג הכולל, ופ"ה גימטריא ס"ג וכו"ב אותיות, וכשמשמעי לאזנו מה שמוציא מפיו והיינו הכ"ב אותיות, נשאר מפי"ה גם כן אוזן גימטריא שם ס"ג, ומדבר בפיו על אוזן שמעת.

"כתיב (התלים ק"ט, צח) מאויבי תחכמי מצותיך כי לעולם היא לי, כי אין לך אויב גדול מהיצר הרע, שאורב לו לאדם במסתרים, ובכל מיני תבולות בא שודדו ולחמנו, ואינו מתורף מלחמתו של אדם אפילו רגע אחד, אפילו כשדם יש להרע עד לו ומבקש להחטיאו ברוע הורויו ופחים טומאם לרגליו.

והנה צריך האדם להבין ממלחמות היצר הרע, איך שרוצה לקיים צווי השי"ת שבראו לזה, ואיך עושה פעולותיו ומתחכם לזה ומתנכל לפרוש רשת על האדם להאשימו באשמת געווליו, ובכל יום חושב מחשבות עליו להתגולל ולהתנפל על האדם.

וזהו שאמר הכתוב: מאויבי, הוא היצר הרע שהוא לאדם ראש לכל צוריו ורואו אויב גדול לו, מזה: תחכמי מצותיך, איך צריך להזהר ולפעול פעולות מאוד בהזירות וזריזות בעבודתו ית"ש, ויכול האדם להיות בקדושה כ"כ שאפילו בשניה יזכור בו ית"ש ויפחד וייתירא ממנו, וזהו שאמר: כי לעולם יזכור לי, פירוש מלחמות היצר הרע, ומהז אני לוקח ראייה איך להיות רזיז בעבודתו ויתברך, כיון שגזר הרע כ"כ זריז שאין לספר ולשער זריזותו להחטיא את האדם, ומזה: תחכמי מצותיך איך להזדרז ולהזהר בהם.

"והנה עיקר מלחמת היצר הרע הוא לשמור פיו כי שם קל להיצר הרע להחטיאו, וגם החטאים בפה חמורים מאד, על דרך שאמרו חז"ל (ערכין טו) והמספר לשון הרע כאילו עובד עבודה זרה ועובר על גילוי עריות ועל שפיכת דמים, ומחטיאו בלשון הרע ורכילות וליצנות ודברים בטלים וניבול פה, שכל אחד מאלו חמור מאוד, ומאד מאד צריך להזהר האדם לשמור פיו ולשון, והלוא היה שומר פיו מדבר אסור כמו היצר הרע ששומר פיו להיפך להחטיאו בדבריו.

ועוד צריך שמירה יתירה בברית המעורר שמכונן נגד ברית הלשון, שגם שם מתאמר מאד הרע להחטיאו כי הוא עון חמור על מאד לפגום בברית קודש ח"ו.

וזהו שכתוב: וירא אליו ה' באלוני ממרא, פירוש שאפילו כשהיצר הרע מתחזק עליו (לומר, 'באלוני' בלשון חזק וטוקן, כמי' ברוק' 'מזו באלוני ריל בתוקף) להפילו והמרה ומרד להמרות ולמרוד נגדו ית"ש, גם שם: וירא אליו ה' שידבק עצמו בה' כנ"ל, שיבין מרזינות היצר הרע איך לדבק בה' ולהזדרז בעבודתו ית"ש, וזהו מרומז ב"ת של 'וירא אליו יי' ב'אלוני' מ'מרא הוא מאויב', כנ"ל שזהו ש'וירא אליו ה' הוא 'מאויב' לעד דרך: מאויבי תחכמי מצותיך, שממלחמת היצר האויב, למד איך לדבק בו ית"ש.

ואמר הכתוב והוא יושב פתח האהל, כי האדם נקרא אוהל לו ית"ש כמו שכתוב (שמות כה, ה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וכתיב (התלים ע"ח) אוהל שיכין באדם, וזהו שכתוב: הוא - קאי על האויב הממרא הנ"ל, יושב פתח האהל, בפתחי האדם בפתחי פיו ופתח ברית המעורר כנ"ל ששם עיקר כוונת היצר הרע להחטיאו ולכן ר"ת של 'והוא יושב פתח האהל הוא פ'יהו', כחום היום, שהיצר הרע מוכיח בו ממתנות.

והנה אם ח"ו תפס אותו היצר הרע בהנ"ל, צריך להתחזק לשוב אליו ית"ש, כי צריך לעבוד ית"ש בג' דברים שהעולם

הרה"ק רבי מנחם מענדל מקאסוב זי"ע ה'אהבת שלום' • י"ז חשוון

אהבת ישראל - לפני הכל

אל מול פני הצדיק, עמד ר' משה וביכה את צעריו, בפנים שטופות דמע.

עשיר מופלג היה כל ימיו, וברכה שרתה במסחרו, אולם לאחרונה נהפך עליו הגלגל, רחמנא ליצלן. הוא הגיע עד פת לחם, ונושים עטו עליו מכל עבר.

הצדיק, הרה"ק רבי **מנחם מענדל מקאסוב**, מבין ומאזין מבית ומקשיב, ומבועי מידות - אהבת ישראל - עולים על גדות לבו הטהור. אכן, אהבתו העצומה של אותו צדיק לכל יהודי מופלגת היתה, וכמתואר ב'סדר הדרות החדש': "כאשר בא איש מ'ישראל לטפר לו צרותיו ודאגותיו היה נראה עין בעין כי עד לב ונפש הגיע, והיה ממש כמו צרתו וצערו".

כדרכו של הבעל-שם-טוב, אותה קיבל מאביו הרה"ק רבי קאפיל חסידי - תלמידו והשליח ציבור בהיכלו, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל. אלא שם לב אל הנשמה, נשא מבט חודר אל הנקודה הפנימית - חלק אלוך ממעל - החבויה במעמקי הלב, הטהורה, הנקיה והבררה. והיה אם מְצָא דרומה, הרעף עליה טללי תחיה ועוררה מנעלונה, לנבדל את ה' באהבה ובהתלהבות.

זוהי תמצית משנתו הטהורה - אהבת ישראל בכל לב ובכל נפש, ואת זו דרש מאת תלמידיו וחסידיו, דרישה שנשנית רבות בספרו 'אהבת שלום': "טראוי תמיד לאיש המשכיל לכל יחפש בגנות חבירו וחסירו וגריעותו ופחיתותו. רק אדרבה, יחפש תמיד מעלות חבירו, וכו', ומה יש להבורא ב"ה נחת רוח ותענוג גדול עד בלי ערך" (פרשת ויחי).

הוא רואה במידה זו ערך גבוה ונשוא, הגורם שיהיה שמו של הקב"ה שלם: "דתנה האדם צריך לאהוב לחבירו והאהבה צריך להיות בשלימות, שיהאוב אותו בעצמו ממש, וגם אצל השני צריך גם כן להיות אצלו בחינת אהבה בשלימות, ועל זה מורה השם 'אהבה', כי אהבה היא גימטריא א"ח, לרמוז שכל אחד צריך לאהוב את חבירו בשלימות גדולה באחדות הגמורה. והנה כשאדם אוהב לחבירו באופן זה, וחבירו גם כן אוהב אותו גם כן באופן זה, אזי נשלם השם הוי"ה, כי ב' פעמים אהב"ה הוא גימטריא כ"ו, כמנין הוי"ה. והוא 'אהבת לרעך כמוך' אהב השם, פירושו, כשיש לישראל אהבה ואחדות בשלימות אזי נשלם השם הוי"ה" (פרשת קדושים).

וכה נגשג הוא יחוד זה, עד שיש להוסיפו בכוונה של קריאת שמע:

"ובשעת ק"ש להיות נוסף אהבה ואחדות, להתאחד עם חבירו אחדות הגמורה בחינת היחוד" (פרשת תירח).

אף הוא הלך בדרכו זו עד הקצה האחרון, ולא הסתפק בהמשכה רוחנית, אלא אף קיים 'למעשה'.

כך היה באותה שעה, כשמעמד לפניו ר' משה. הצדיק פנה אליו בחמימות: "שבו נא אהובי, סע נא אל גיסי - רבי אורי מסטרליסק (חתן אביו רבי קאפיל), שם תזכה לישועה. ברם, זאת אבקש, שבדרךך חזרה תבוא אלי לטפר מה נעשה בדינך".

עשה ר' משה כמצוות רבו, נסע ובה לא אצל ה'שרף' - רבי אורי. שמעו של ר' משה העשיר הגיע כבר מזמן ל'סטרעליסק', ודבר נפילתו נגע מאד ללבו של רבי אורי, הוא ניסה להרגיעו ואמר לו: "אלך לטבול במקוה למען, ומי יתן שזכות הטבילה תגן בעדך, ותיושע מן הצרה". משחזר ר' משה לקאסוב וסיפר לרבו מה שאמר גיסו ה'שרף, ענה לו: "שבו נא על עקבותי, ל'סטרעליסק', ואמור נא לגיסי בשמי: 'מקוה לא אשלם לנושים'".

כששב ר' משה ל'סטרעליסק', היה זה בשעת בוקר, נענה לו ה'שרף: "אקדיש לך אפוא את זכות התפילין שאניח היום". חזר וסיפר את הדברים לרבו, אך הוא החזירו שוב לומר לו לגיסי: "בתפילין אין משלמים לנושים".

מששמע ה'שרף את הדברים נענה: "אצא אפוא מגדרי ואעשה מה שלעשית מעולם. זכות כל תפילתי אשר אתפלל היום יעמדו לך, ועמם זכות התפילין וזכות הטבילה במקוה - גם יחד!".

אלא שגם הפעם לא סיפקו הדברים את האהבת שלום: "חזור ל'סטרעליסק" - אמר בפנים הרביעית לר' משה הנבון - "ואמור לגיסי כי בכל אה הזכויות אין משלמים ולו חוב קטן ביותר".

הפנה קם ה'שרף ושם פעמיו לקאסוב, כדי להבין פשר דבר. "פשוט ביותר" - ביאר לו ה'אהבת שלום. "ר' משה זקוק לכספים בדחיפות, לא די לנו להציל לו ברכות, אלא יש לסייע לו מיד. רצוני שנלך שנינו בצוותא אל אנשי שלומנו ונקבץ עברו את הסכום הדרוש, כדי שיוכל להחזיר חובותיו ולשוב לאיתנו הראשון, ואז, בטוחני שכל הזכויות שהזקפת למענו יגנו בעדו, שאכן ישוה להצליח בנכסיו".

נענה ה'שרף לבקשת גיסו, וילכו שניהם יחדיו, פשוט ידיהם בגודו ודרשו כספים, ומי רואה אותם יוצאים ואינו מוציא כסף מכיסו. כך הצליחו להעמיד את העני על רגליו, שאף חזר והעשיר ביתר עז.

מלכות של אהבה ושלום

עד כדי כך הלך ה'אהבת שלום' בדרכו זו, עד שגם את רודפיו היה אוהב ומטיב בעבורם.

היה זה אחד מתושבי קאסוב, גבר אלים ועז פנים, שבעבר היה מציק רבות לצדיק ולכל הבאים בצל קורתו. ברבות הימים ירד מנכסיו ומשראה כי כלתה אליו הרעה, בא באין ברירה לבקש את ברכת הקודש.

ה'אהבת שלום' קבל את פניו באנפין נהירים, קרא את הפתקא, והרעף עליו ברכות לרוב.

אלא שהאיש לא הרפה, הוא פרץ בבכי תמרורים וסיפר, כי בת בגורת לו שהגיעה לפרקה, ואין בידו מאומה להשיאה.

"כמה דרוש לך לנדוניא?" - שאלו הצדיק באהבה. נקב האיש בסכום רב של מאות זהובים, והצדיק אל היסט, באותו מאור פנים הוציא מאזינו את הסכום הנקוב ומסרו לו.

נסער מהתרגשות יצא האיש ממעון הקודש. הוא לא האמין למראה עיניו, ולא נחה דעתו עד שהלך וסיפר את המעשה לחבריו, ותהום כל העיר. "ויכין אורי רבי יודע מה עולל לו האיש הלוזה?" - אמרו איש אל אחיו בתמימה, אך אחד לא העז לבוא ולשאל את הצדיק על מעשהו. היחיד שהרהיב עוז להיכנס ולקבול על המעשה היה אחיו רבי יצחק מקולומייא. "עד כמה?" - שאל בהתפעלות - "בביתך שורר מחסור, ולאחרים יש? ואילו לאחרים סתם החרשתי, אבל לזה שירד לחייך?!"

"אה" - ביטל הצדיק במחי יד את דבריו - "לשם כך באת אלי? כבר קדמך אחר, שטען אותן טענות, ואפילו ביתר דעת וכשרון, ולא הצליח לגרום שאחרט".

"מי זה שהקדים אותך?" - התפלא רבי יצחק - "הלא איש לא העז לדבר עמך על כך".

"אכן" - חייך אחיו - "קדמך אחר, הוא היצר הרע שבא אלי לפניך, הוא נימק את הטענות בהכשר טעם ודעת, וברוך ה', לא שמעתי לקולו".

לא לחינם כינו צדיקי דורו את ה'אהבת שלום' בשם 'מלך', כי אכן מלך היה לא רק על עדת חסידיו, אלא מתחילה מלך על מידותיו שלו, וכך זכה להיות מלך בישראל. על יסודות מלכות זו - מלכות של אהבה ושלום, יסד את הצר קדשו וממנו נמשכה שושלת מלכי קאסוב וויזניץ, שהעמידו את תורתם על שלוש האהבות - אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל.

עטרות של שבליים פלאות ופרפראות

שלא יהיה 'נהמא דכיסופא'

יְקַח נָא מַעֲט מִיַּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַחַת הַעֶץ (יהי, ד).

כאשר שהה הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע בעיר מונקאטש, בברחו מחמת מלחמת העולם הראשונה, התקרב אליו החסיד ר' מאיר הכהן גראס ז"ל ש"ב בעיר, והרבה לשבת בצל קודשו.

שלש 'זקנות' היו לו לר' מאיר, מדי ערב שבת קודש, במעונו של הצדיק, האחד - להשחית את הסכין לכבוד שבת קודש. השני - להכין את ה'טאבאק' לכבוד שבת. והשלישית - להביא לפניו מאכל ערב ממה שהכין לאורחיו הרבים. שכן מנהג יקר היה לו לר' מאיר, מדי שבו, בליל שישי ולמחרת בערב שבת קודש, שעה שבני אדם עסוקים בהכנה דרבה לקראת שבת, ואין עתם פנוי לקבל פני עניים, היה הוא ובני ביתו עורכים, שולחנות בחצר ביתם, ומאכלים את כל עניי העיר - שבאו בהמוןיהם - בסעודתם דשנה כיד המלך. מסעודה זו היה שולח מאכלים לבית רבו.

בדרך כלל היה השליח לדבר מצוה - נכדו - החסיד הנודע ר' שלמה גפן ז"ל. והיה הרה"ק מבעלזא מתעניין אצלו על אודות הסעודות הללו המתקיימות בבית זקנו ר' מאיר. פעם

אחת שאלו, כיצד היה מסתדר כשהמון האורחים בקשו ליטול ידיהם, והתור גדול על פי ה'באר. סיפר לו ר' שלמה, כי הנהיג זקנו בביתו, שהעניים עצמם מכבדים זה את זה, וכל מי שנטל ידיו מוציא את מי השופכין מחוץ לבית וממלא מים גם לחברו הבא אחריו, וכן הלאה. שיבח הצדיק את המנהג, כי בכך הרי גם האורחים עצמם יש להם חלק במצות הכנסת אורחים, ומרגישים יותר בנוח שאינם אוכלים 'נהמא דכיסופא' (ח-ל) שהעני מתבייש בו, אלא נושאים בעול עם המארח.

ורמז לדבר נתן נכדו של ר' מאיר, אאמ"ר הגה"צ רבי חיים יחיאל רויטמן זצ"ל (שי"ד חל השבוע - ח"י במרחשוון), כי כאשר הכניס אברהם אבינו ע"ה את אורחיו המלאכים, אמר להם בלשון הזה (בראשית יח, ד): "יוקח נא מעט מים", ולא הביא להם את המים בעצמו, וזאת, כדי שיהא גם להם חלק במצוה גדולה זו.

להאריך או לקצר - חילוקי הדעות בין חב"ד לטשערנאביל

יְקַח נָא מַעֲט מִיַּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַחַת הַעֶץ (יהי, ד).

בספר "מאורי אור" מובא בשם הרה"ק רבי יעקב יוסף מסקווירא זי"ע, עובדה המספרת על חילוקי הדעות בדרך

החסידות, בין שיטת חב"ד מיסודה של הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאד זי"ע - בעל התניא, לבין שיטת שאר חצרות הקודש:

בשמחת ינושאי הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זי"ע בנו של הרה"ק רבי מרדכי המגיד מטשערנאביל זי"ע, עב"ג הצדקנית ע"ה בתו של הרה"ק רבי דוב-בער מליובאוויטש זי"ע בנו של הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע, פתח בעל התניא את פיו בחכמה, במאמר ארוך ועמוק כדרכו בקודש, בחכמה בינה ודעת. לאחר שסיים ביקש גם ממחותנו המגיד מטשערנאביל שידרוש בדברי תורה, אמנם הוא סירב.

לקראת סיום הסעודה, כשנטלו מים אחרונים שפך בעל התניא על אצבעותיו מים בשפע, אז נענה המגיד מטשערנאביל ואמר: "יוקח נא מעט מים, וויציג וואסער, מעט מים, וויציג וואסער, וואסער חז"ל (תענית ז, א) אין מים אלא תורה, מעט תורה, מספיק לומר מעט תורה... שכן העיקר בחסידות הוא 'ורחצו רגליכם' - לרחוץ עצמו מן ההרגלים, הן הנה המידות שאינן טובות שטבויות באדם, ושאר העבודות של למעשה - 'והשענו תחת העץ' - על רומז לצדיק (והרי"ק ח"ג דף רב, א), כלומר, שבעניינים גבוהים ורמים יש להישען על הצדיק..."

נענה הרה"ק בעל התניא ואמר: "במקומותינו צריכים לזה ואי אפשר אחרת".